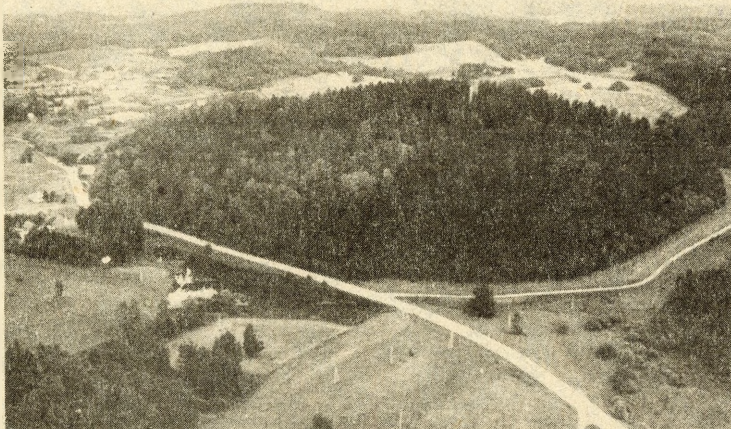

Suure Munamäe tornist.

JUHAN PALU foto

SELTSIELU HAANJAS

ESIMENE LOETELU

Haanja-Pressi Rahvaraamatukogu Selts; Haanja Hariduse Selts; Haanja Kindlustuse Selts; Haanja Maanaiste Selts; Haanja — Plaani Laulu-Muusika Selts «Helin»; Haanja Rahvaraamatukogu Selts «Koit»; Haanja Vabatahtlik Tuletõrje Ühing; Isamaaliidu Haanja—Plaani osakond; Isamaaliidu Haanja osakond; Kaitseliidu Haanja rühm; Naiskodukaitse Haanja jaoskond; Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseitsi Haanja Ring; Haanja Seltside Liit; Haanja Maanoorte Ring...

Kui pikalt saaks seda seltside, ühingute, rühmade, ringide nimekirja veel jätkata, ei tea täpselt. Küllap võib veel mõne täienduse teha. Aga rohkem kui üllatusena mõjub juba seegi. Kõik need nimetatud seltsid ja muud ühendused on ju kord Haanjas tegutsenud, elujõulistena püsinud, üritusi organiseerinud, üheskoos ja omaette.

Me ei tea, missugune oli elu Haanjamaa! Eestl. Vabariigi ajal. Olid aastad, kus me ei tohtinudki sellest teada ja need, kes teadsid, ei tohtinud mäletada. Vähe on neid inimesi Haanjasse jäänud, kes teavad, kes mäletavad. Aga ainuüksi selle loetelugi põhjal võib ette kujutada, kuidas Haanjas elati, kultuurielu edendati.

Et Haanja kunagise seltsielu kogemused taas kord mälestuste kaudu rahva ette tuua, korraldas Haanja Talunike Selts koos kohaliku rahvamajaga ürituse, kuhu oli palutud kõnelema tuntud kodu-uuriia, omaaegne Haanja seltsielu-tegelane, praegu Mulgimaal elav Enno Piir.

Ehkki üritus oli välja reklaamitud ka muule Võrumaa rahvale, tuldi enamuses siiski lähikonnast kokku. See on ka mõistetav. Haanjamaa edenemine puudutab ikka ennekõike kohalikku elanikkonda. Ja eks olnudki üks ürituse eesmärkidest mineviku meenutuste kaudu mõtlema ärgitada tuleviku tegudeks välja elu inimkesksemaks ja mugavamaks muutmiseks. Niisuguse mõtte ütleks ka Talunike Seltsi esimees Jüri Planhof üritust avades.

«Kulla Munamäe ümbruse rahvas...» alustas Enno Piir oma esinemist eesti keeles ja läks siis kohe üle kohaliku rahva jaoks suupärasemale võru keelele — emakeelele, nagu ta ütles. Nagu lubatud, kõneles ta seekord eelkõige Vabariigi-ajal Haanjas tegutsenud seltsidest, tutvustades õige põgusalt nende asutamislugu, asutaja- ja tegevliikmeid, tegevustiki.

Kõige vanem Haanjas tegutsenud selts oli Haanja-Pressi Rahvaraamatukogu Selts, asutatud 79 aastat tagasi Pressi koolimaja juures. Seltsil oli oma väike raamatukogu, lau-

lukoos, mida juhatas J. Sokk. Teine vanem selts oli Haanja Hariduse Selts. Ka sellel seltsil oli oma raamatukogu (ligikaudu 1000 köidet), oma segakoor. Tuntuks said haridusseltsi korraldatud peod Koke koolimajas.

Võrumaal oli Eesti Vabariigi aja lõpuks moodustunud 35 maanaiste (e. perenaiste) seltsi. Üks neist oli ka Haanja valas. Seltsil oli 42 liiget, põhiliselt korraldatis perenaistele vajalikke kursusi.

Plaani Laulu-Muusika Selts «Helin» asutati 1927. aastal. Oma 12 eksisteerimisaja jooksul mängiti seltsis üle paarikümne näidendi, organiseeriti samapalju pidusid. Loomulikult oli seltsil oma laulukoor.

Üks suuremaid ühendusi oli tookordne priisimeeste selts — Vabatahtlik Tuletõrjeühing, mis moodustati 1930. aastal. Haanjas oli ühingul seitse jaoskonda.

Rahvaraamatukogu Selts «Koit» oli tolle aja noorimaid. Seltsi raamatukogu oli suurim kogu Võrumaal. Seltsi organiseeris oma aiaandusringi. Ka sellel seltsil oli oma laulukoor, mis käis koos harjutamas vendade Kriisade kodus Kokemäel. Rahvaraamatukogu Selts «Koit» andis välja ka ühe raamatu — «Haanja-Munamägi — turistide Meka».

40mehega Kaitseliidu üksusel oli oma eesmärk sisekorra kindlustamisel.

Naiskodukaitse koondunud tookord rohkem Plaani ümbrusse, sellelgi ühendusel olnud oma suur laulukoor ja näite-trupp.

Iga koolimaja juures tegutsesid veel oma noorkotkad ja kodutütred.

Kolm aastat sai töötada ka Haanja Maanoorte Ring, millest kujunes jällegi üks suuremaid ja tunnustatumaid ringe tervel Võrumaal. Ringil oli oma lipp, oma hümnigi oli, mis algas sõnadega: «Töö me au ja töö me kohus...». Ring ühendas endas üle 300 noore. Koos organiseeriti tähtpäevade üritusi (üks suuremaid emadepäeva puhul). Maanoorte ringi viimaseks ürituseks jäi suur lõikuspüha pidu.

Enno Piir jäi oma isiku rõhutamisest tagasihoidlikuks. Saalipoolse täiendusena anti teada, et just Enno Piir ise oli selle populaarse maanoorte ühenduse üks initsiaatoreid ja eestvedajaid.

Olgu veel lisatud, et lisaks mälestustele oli E. Piiril kaasas ka hulgaliselt illustreerivat materjali seltsitegevuse kohta Haanjas. Olid fotod, bukletid, kontserdi- ja peokavad, brošüürid, tunnistused ja tunnuskirjadki. Igaüks omaette haruldus.

Saalipoolset küsimusi esitati külalisel Haanja Seltside Liidu kohta. Sellest liidust on lugeda 24. jaanuarist — 9.

veebruari «Võru Teatajast» Enno Piiri artiklitesarjast «Konstantin Päts ja Haanjamaa».

Küsimuste-vastuste korras oli juttu ka E. Piiri tööst Haanja raamatukogu juhatajana, Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi fondide varjamisest sõja aja! Haanjas.

Faktidena andis E. Piir teada sedagi, et Haanjas on pärit Carl Robert Jakobsoni esivanemad, Fr. Tuglase esivanemad, kõnelemata vendadest Kriisadest (aga nendestki kõneleldi tol kohtumisel).

Kummaline oli istuda selles küdeva ahjuga ja ometi niiskes-külmas Haanja rahvamaja päevinäinud saalis. Kummaline, sest saali ees seisis mees, kellel mälestusi enam kui 70 aasta jagu. Mees, kes sellesama maja, kunagise turistide kodu ehitamiseks käis presidendilt raha küsimas. (Maja saamise lugu on kirjas «Võru Teatajas» nr. 11—18.) Ma ei tea, mida tundis Enno Piir, aga aastate jooksul on ta nii mõndagi näinud ja polnud ta siin pärast pikki aastakümneid ka mitte esimest korda. Nii et kõrvalruumides kohati taevaalaotustki paljastav katuselagi, inetuks kulunud fassaad, suvalised ümberehitused ruumides ei oleks pidanud teda üllatama. Küll aga kannab ta seda «minilaskmise meeleoludest» lagunenud ajaloolist hoonet muu eneses, ning ei ole kaotanud lootust, et maja kunagi taastatakse tõelise rahvamajana, kui mitte ka endise turistide kodu nimega.

Rahvamaja suhtes on kohalik rahvas oma suhtumist ka väljendama hakanud. Kultuurimaja juhataja Ene Jõgi on selle lausa südameasjaks võtnud. Hoone tahetakse perspektiivis taastada maksimaalselt oma esialgsel kujul. Esialgsete plaanide kohaselt alustatakse tuleval aastal katuse remondist: kui kõige hädavajalikumast.

Ürituse lõppedes kõneles Jüri Planhof:

«Võibolla me hakkame pärast täna üritust mõtlema, kes me olime, kes olid meie vanemad, mida nemad suutsid. Kes me praegu oleme? Kas me üldse tahame midagi suuta?»

TEINE LOETELU

Ametiühingualgorganisatsioon; Kommunistliku Noorsooühingu algorganisatsioon; Kommunistliku Partei algorganisatsioon; Punase Risti Seltsi algorganisatsioon; Vetelpäasteühingu algorganisatsioon; Karskusühingu algorganisatsioon; ALMAVU algorganisatsioon...

Kui pikalt saaks seda loetelu veel jätkata, täpselt ei tea, aga saaks küll, kindlasti. Ainult kas on sellel mõtet? Kõik need ühendused, seltsid ja organisatsioonid peaksid ju ka juba aastaid tegutsema, elujõulistena püsima... Kas ka kultuurielu edendama? Me teame, missugune on elu Haanjas olnud viimastel aastakümnetel. Vähe on inimesi maale jäänud, ka Haanjamaaale, aga kõik nad teavad. Ja ainuüksi sellegi loetelu põhjal võib igaüks arutleda paberliku aruandluse ja tegelikkuse üle. Ja ainuüksi sellegi loetelu põhjal võib ette kujutada, kuidas Haanjas (kuidas tervel Eestimaal) elati.

KOLMAS LOETELU

Haanja Talunike Selts...

Kui pikalt saab seda loetelu veel jätkata, keegi ei tea. Aga saab küll, mõne aja pärast ehk kindlasti. Ja tahaks küll, väga. Sest selle loetelu põhjal võib arvata, kuidas Haanjas elama hakatakse.